

**POSUDEK DIZERTAČNÍ PRÁCE MGR. VÁCLAVA ONDRÁČKA
THEOLOGIE JAKOBA BÖHMA,
UK ETF Praha 2012**

Václav Ondráček od počátku své práce na Böhmovi stál jistě před složitým úkolem: na jedné straně nevnášet do díla svého autora nepatřičná a nepříliš obsažná schémata („panteista“, „mystik“), ale nechat autenticky promluvit Böhma samotného, na druhé straně se pak nenechat strhnout proudem böhmovské obraznosti, ale vyložit tohoto autora jazykem dnešní intelektuální obce, samozřejmě s náležitým uvážením všech nesrovnalostí a vnitřních pnutí. První podmínku splnil Ondráček naprosto: celou práci pojal jako podrobné čtení dílčích pasáží napříč celým Böhmovým dílem s detailními výklady. Též chronologické řazení Böhmových stěžejních myšlenek dle jednotlivých děl v jinak rámcově systematicky pojatých výkladech lze jedině chválit. Hůře si už vedl v druhém ohledu: příliš si osvojil böhmovskou „ševcovinu“, tj. spojování různorodých oddílů s ještě různorodějšími úvahami, které jsou sice někdy poměrně pronikavými dílčími vhledy do textu, častěji však pouhými parafrázemi, někdy obtížně sledovatelnými a občas doplněnými zcela volnými asociacemi z širšího náboženského okruhu, íránského, karmanového či alchymického, jejichž legitimní užití by si žádalo přece jen poněkud hlubšího zdůvodnění. Také pravopisné a typografické iregularity – u Böhma ještě pochopitelné – působí v soudobé práci přece jen nepatřičně a poukazují na její určitou přetrvávající nehotovost.

Václav Ondráček zvolil celkem spolehlivou metodu výkladu Böhмова košatého díla: zkoumá jeho teologii a to téměř podle jednotlivých *loci*, tj. o Bohu, Trojici, Kristu, Duchu svatém, stvoření, hříchu a spáse. Nutno zdůraznit, že Böhmovo dílo inspirované vlastními mystickými zážitky a obtížně vysledovatelnými vlivy dobové spirituality klade takovému výkladu nemalý odpor. Zvláště v pasážích o Božství se ale Ondráčkovi podařilo vysledovat jistou Böhmovu vnitřní dynamiku a vývoj v názorech na tři Principy, Bezedno, roli Ducha apod. Kapitulu V. A. považuji – i navzdory řadě drobných nedostatků – za nejprínosnější část práce, kde se vykladač nejlépe popasoval s mnohdy nejasným a mnohoznačným textem. V kapitolách následujících je pak více pořadačem než vykladačem textu, což nemusí nutně být jeho vina, ani text sám v příslušných partiích (sofiologie, soteriologie) nevykazuje náležitou dynamiku, tzn. pro moderního vykladače zajímavý vnitřní názorový vývoj. Přesto u Ondráčka předně postrádám nějaké „vyšší“ zasazení: jaký význam má zkoumat Böhmovy náboženské, ba teologické názory? Má to význam pro soudobou teologii, popř. filosofii či spiritualitu, nebo se jedná o čistě historické bádání (což, zdá se, není přístup V. O.)? Proč potom zvolil klasická dogmatická schémata, není-li úkolem práce zkoumat Böhmovu pravověří? Jaký je vztah historické a systematické části práce? – Tyto otázky jsou samozřejmě velmi široké a nakonec zůstanou asi i otevřené. S ohledem na ně by však obhajoba měla odpovědět na otázky konkrétnější:

1. **Co soudí Václav Ondráček o Böhmových „pramenech“?** Na jedné straně totiž v kapitole IV. B. (s. 35) mluví o nutnosti „mystického zážitku“. Doložená vidění (uvádí pouze dvě: vidění v cínové konvici a slyšení nebeské hudby před smrtí) jsou příliš sporá na vysvětlení poměrně obsáhlého a nanejvýš svébytného Böhмова „teologického“ systému. Ondráček navíc terminologicky odlišuje „mystiku“ a „empirii“ – jak se k sobě obě oblasti podle něj mají? (Böhme přitom na uvedeném místě říká, že „Liebe-Geschmack“ je „eine Wurzel der fünf Sinne“). Jak je tomu podle něj s dobovými vlivy? V předchozích

kapitolách obsáhle zmiňuje Paracelsa a Weigela, ale příslušné paralely nejsou příliš zřetelné, navíc není jisté, zda tyto autory Böhme vůbec kdy četl. Zřetelnější jsou alchymické vlivy, ale Ondráček si příliš neklade otázku, odkud mohl Böhme čerpat. Lze doložit nějaké jasné přejímky nebo má Böhme povědomí nanejvýš nejasné? Podobně je tomu s Lutherem – Emanuel Hirsch soudí, že Böhme znal pouze Malý katechismus a písně – odkud potom čerpal své více či méně přesné znalosti o reformačním učení o ospravedlnění? Je podle Ondráčka vysledovatelný rozdíl mezi „zjevenou“ Aurorou a „spekulativními“ spisy pozdějšími?

2. **Lze podle Václava Ondráčka mluvit o Böhmově „dialektice“ jako o výkladovém klíči jeho díla?** Ve výkladu Aurory si Ondráček všiml výrazné kontrapozice termínů „unveränderlich“ × „beweglich“ (v pojednání Trojice a její „Wesen“) a odvozuje z ní „dynamický pojem Boha“ (s. 44). V Böhmově koncepci Božství lze jistě vysledovat pozoruhodnou hybnost, ba procesualitu. Ondráčkův výklad principů ovšem začíná nepříliš jasnou úvahou: opravdu „princip“ v Böhmově pojetí (= „neue Geburt/Neu Leben“) vyvolává otázku po „původu“ („z čeho“, s. 47)? Takové „principy“ by se pak přece řetězily do nekonečna. Není princip – přestože se principy u Böhma ze sebe navzájem „rodí“ – nakonec přece jen „primum incipium“?

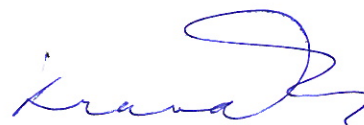
Ondráček si je dobře vědom, že Böhmovo učení o třech principech a Trojici nelze přes všechny paralely jednoduše ztotožňovat, zvláště mezi 3. principem (principem reality) a 3. osobou Trojice je podle *3Princ* zásadní rozdíl (s. 49). Podobně je tomu zřejmě mezi 1. principem a Otcem (dle citace na s. 49). Rozumím-li tedy výkladu dobře, je učení o principech, jejich procesualitě a Boží „Wesen“ významným doplňkem tradiční trojiční nauky a zřejmě nejvýznamnější heterodoxií Böhmovou. V Ondráčkově práci mi přes všechna dílčí shrnutí nakonec schází jasná teze v tomto ohledu. Není toto učení přes všechny ohlasy pietistické, hegelovské a zejména schellingovské nakonec stejně izolováno a těsně spjato s konkrétními mystickými vhledy svého autora? Jaký je přínos tohoto učení pozdější teologii? Co k této nauce nakonec říká sám Václav Ondráček nikoli jako detailní vykladač, ale jako teolog?

Jisté pochyby vzbuzuje historický úvod. Vzhledem k tomu, že je práce podávána na oboru „historická teologie“, očekával bych možná důkladnější kritickou studii k dobovému kontextu a vlivům. Úvahy o „životě luterského měšťana okolo r. 1600“ se mi zdají být nanejvýš obecné, až populární. Také Böhmová biografie v zásadě nekriticky přejímá pouze dobový životopis Abrahama von Franckenberg. Cenné by naopak byly výklady o tzv. „druhé reformaci“, do níž chce Ondráček Böhma zasadit, ovšem i ty bych si uměl představit obsáhlejší a důkladnější. K historické části mám tyto dílčí připomínky:

1. Přinejmenším zvláštní mi přijde informace, že by se „třída městských vzdělanců“ (tj. písaři, ranhojiči, rektori škol...) rekrutovali z městského patriciátu (s. 20). Odkud autor čerpá?
2. Böhmovo rodiště Alt-Seidenberg neleží na sever, nýbrž na jih od Zhořelce, na české hranici.
3. Lužice připadla Sasku až Pražským mírem z 30. 5. 1635. Z jakého titulu se tedy za Böhma zasazoval „nejvyšší saský fojt“ (s. 27)? Fojtové naopak spravovali lužická markrabství jménem českého krále. Není to chyba?

Práce Václava Ondráčka je přes všechny výhrady svým tématem a výběrem textů pozoruhodná a u nás zatím ojedinělá. Její slabiny, byť dosti četné, jsou ponejvíce druhotného rázu a je škoda, že přetrvaly i do této již jednou přepracované verze. Práci ovšem **doporučuji k obhajobě** a odpoví-li autor uspokojivě na připomínky oponentů, pak doufám, že bude i obhájena.

Studnice-Zblov 26. srpna 2012

Jan Kranát, PhD.